

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Кафедра журналістики та філології

**ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ЗМІ:
ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ Й ПРАВОВІ НОРМАТИВИ**

**Highlighting of Armed Conflicts in the Media:
Professional Standards and Legal Norms**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки спеціальності 061 «Журналістика»,
освітньої програми «Журналістика»,
групи ЖТ – 81

Козубиці Євгенії Олександрівни

Науковий керівник:

Бондаренко Олена Євгенівна, к. філол. н.

Суми - 2022

Козубиця Є. О. Висвітлення збройних конфліктів у ЗМІ: професійні стандарти й правові нормативи [Текст] : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра; спец.: 061 Журналістика / Є. О. Козубиця; наук. керівник О. Є. Бондаренко. – Суми: СумДУ, 2022. – 35 с.

У кваліфікаційні роботі розкрито зміст і обсяг поняття «збройний конфлікт»; розкрито норми міжнародного права щодо збройних конфліктів; визначено основні норми журналістської практики у висвітленні збройних конфліктів; проаналізовано новинні матеріали щодо дотримання журналістських стандартів у висвітленні збройних конфліктів в Південній Осетії (2008) та в Нагірному Карабасі (2020). Мета дослідження – виявити, наскільки подача новинних матеріали про збройні конфлікти відповідає професійним журналістським стандартам та нормам міжнародного гуманітарного права.

Ключові слова: збройний конфлікт, журналістські стандарти, міжнародне гуманітарне право, новинна журналістика.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ЗМІ	
1.1. Термінологічна база дослідження.....	9
1.2. Збройний конфлікт у режимі міжнародного права.....	11
1.3. Журналістські стандарти у висвітленні збройного конфлікту.....	14
РОЗДІЛ II. ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ У ЗМІ: ПРАКТИКА ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ	
2.1. Аналіз висвітлення збройного конфлікту у Південній Осетії.....	17
2.2. Практика висвітлення в медіа збройного конфлікту в Нагірному Карабасі.....	22
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

У сучасному глобалізованому просторі світова спільнота все частіше постає перед загрозою нових, нетрадиційних форм воєн і конфліктів, які вже стали неодмінною рисою сьогодення. У різних регіонах ми можемо спостерігати як розгортається і посилюється суперництво на міжнародному, регіональному чи місцевому рівнях, що призводить до зростання небезпеки виникнення значної кількості насильницьких конфліктів, більшість із яких мають форму збройного протистояння. Сьогодні держави все частіше вдаються до силового розв'язання проблем, пов'язаних із власними амбіціями та інтересами в політичній, етнонаціональній, релігійній, економічній та інших площинах. Як локальні війни, так і масштабні міжнародні воєнні конфлікти несуть найбільшу національну і міжнародну загрози. Проблема війни й миру в площині сучасних міжнародних відносин в період активізації глобалізаційних процесів безперервно перебуває в колі наукових інтересів дослідників. Домінує думка про те, що сучасний світ повсякчас занурюється в хаос воєн і конфліктів, процесів дезінтеграції, а нинішня система міжнародної безпеки перебуває в критичному стані, що ставить під загрозу не лише фундаментальні підмурки світобудови, але й створює загрози щодо фізичного існування людей і людства загалом.

Інформаційна складова відіграє надзвичайно важливу роль у виникненні й розгортанні воєнних конфліктів. ЗМІ можуть стати тим спусковим гачком, що розпалить збройний конфлікт, спричинить геноцид чи злочини проти людства. Наприклад публікації в британській пресі Альфреда Гармсворта (Daily Mail, Evening News тощо) відіграли неабияку роль у розгортанні англо-бурської війни на межі 19-20 століть. Якщо згадати більш сучасний період, власники та працівники RTLM (Радіо і телебачення тисячі пагорбів) стали головними ініціаторами геноциду в Руанді в 1994 році. Саме RTLM, що належало родичам і друзям президента Хабіаримани, дав сигнал до різанини в племені тутсі та нерадикальних хуту. В ефірі лунали заклики на кшталт: «Ви повинні вбити їх

(тутсі) ... Візьміть зброю, яку маєте: у кого є стріли – візьміть стріли, у кого є списи – візьміть списи ... Ми повинні покінчити з тутсі, стерти їх з обличчя землі, «знищити цю расу, цих поганих людей...». Послання спрацювали. Внаслідок геноциду загинуло майже мільйон людей. З іншого боку, ЗМІ різних країн розповіли всьому світу про ці жахливі події, що сприяло Міжнародному суду для Руанди, який притягнув до відповідальності головних винуватців геноциду. Публікації Роя Гутмана в *New York Newsday* у серпні 1992 року, у яких описано катування та вбивства боснійських мусульман, утримуваних у концентраційних таборах, прискорили створення міжнародного трибуналу для колишньої Югославії.

Мас-медіа виконують важливу роль у висвітленні як активної фази конфлікту, так і на етапі його завершення, адже вони можуть безпосередньо формувати уявлення аудиторії про описуваний конфлікт та його наслідки. Крім того, саме ЗМІ можуть сприяти виникненню чи розвитку конфліктної ситуації аж до розв'язання воєнного протистояння, які часто маніпулюють думками несвідомих споживачів інформації і через пропаганду насаджують певні, вигідні в конкретній ситуації, ідеї та ідеали, спонукають таку реакцію своєї аудиторії, яка у подальшому може вплинути на хід конфлікту, воєнного зокрема. У зв'язку із цим дослідження ролі мас-медіа під час воєнних конфліктів, значення журналістських публікацій, у яких висвітлюється збройне протистояння, набуває все більшої значущості й актуальності.

Більшість наукових розвідок, присвячених дослідженню взаємозв'язку війни й мас-медіа, акцентують на тому, що досить часто в політичній практиці держав медіа використовуються для пропагування війни або просування її ідейних смислів. Наприклад Дж. Кріл та Г. Д. Лассвел описали застосування союзниками медіаканалів в Першій світовій війні, Г. С. Джоует і В. О'Доннел, Ф. Тейлор вивчали маніпулятивні медіатехнології часів Нацистської Німеччини, Е. дес Форджес, М. Прайс і М. Томпсон аналізували роль медіа часів громадянської війни в Руанді й Югославії. Засоби масової інформації на всіх етапах їх становлення та розвитку, як наголошується у науковій роботі

В. Братік «Examining peace-oriented media in areas of violent conflict» [18] завжди слугували дієвим інструментом війни, оскільки перемога багато в чому залежить від внутрішньої й зовнішньої громадської думки, яку, власне, і формують ЗМІ, а не тільки від поразки ворога на полі битви.

Сьогодні поряд із поняттям «війна», яку у військовій сфері позначають терміном «військовий конфлікт», використовується термін «медіавійна». Військовий конфлікт трактується як «форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням військової сили» [11]. «Медіавійна» як видове поняття щодо війни також є різновидом військового конфлікту, що виявляється в широкому застосуванні різних типів медіа як фактору впливу на супротивників задля досягнення передбачуваних військових або політичних цілей, заохочення до ухвалення рішень, зручних для ініціаторів інформаційної маніпуляції, здійснення впливу на підсвідомість аудиторії, внаслідок чого будуть здійснені «потрібні» дії, формування негативного ставлення широкою аудиторією до ворога, який може мислитися як суб'єкт міжнародних відносин або учасник політичних процесів в межах однієї країни. Медіавійна часто ведеться із порушенням професійних стандартів журналістської діяльності, оскільки вона побудована на маніпуляціях і пропагандистських технологіях. Сприйняття й оцінка аудиторією військового конфлікту, зокрема збройного конфлікту, багато в чому залежить від того, як його висвітлюють журналісти, яку позицію вони, власне, оберуть: неупереджена й об'єктивна інформація виключно з позицій гуманітарного міжнародного права, висвітлення перебігу конфлікту відповідно до міжнародних стандартів репортерської практики чи підтримка й виправдання військової ідеології однієї зі сторін конфлікту. У зв'язку із цим актуальності не втрачає питання дотримання професійних стандартів й правових норм у висвітленні збройних конфліктів у мас-медіа.

Тема кваліфікаційної роботи – «Висвітлення збройних конфліктів у ЗМІ: професійні стандарти й правові нормативи».

Об'єкт дослідження – мас-медійні публікації, у яких висвітлюються збройні конфлікти.

Предмет дослідження – дотримання професійних стандартів у подачі новинних матеріалів про збройні конфлікти.

Мета дослідження – виявити, наскільки подача новинних матеріалів про збройні конфлікти відповідає професійним журналістським стандартам та нормам міжнародного гуманітарного права.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати такі завдання:

- 1) узагальнити зміст поняття «збройний конфлікт»;
- 2) розглянути норми міжнародного права щодо збройних конфліктів
- 3) визначити основні норми журналістської практики у висвітленні збройних конфліктів;
- 4) проаналізувати новинні матеріали щодо дотримання стандартів у висвітленні збройних конфліктів в Південній Осетії (2008) та в Нагорному Карабасі (2020).

Емпірична база кваліфікаційної роботи – це новинні матеріали таких медіа: інтернет-видання «Українська правда», «День», «Deutsche Welle», «The Guardian», інформаційний телеканал «5» канал, BBC (британська компанія суспільного телерадіомовлення). Таким чином у дослідженні представлено різну географію видань та різні типи видань за форматом подання інформації.

Методи дослідження. Основним методом дослідження обрано контент-аналіз у поєднанні із методом статистичного аналізу даних.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснена спроба системного аналізу новинних матеріалів, що стосуються збройних конфліктів, за визначеними критеріями аналізу відповідно до міжнародних стандартів журналістики та норм гуманітарного права.

Практичне значення роботи визначається тим, що у ній наведено новинний матеріал, який можна застосовувати для практичного аналізу на заняттях журналістичнознавчих дисциплін.

Структура кваліфікаційної роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (22 найменування), 6 рисунків. Загальний обсяг роботи – 35 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИСВІТЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ЗМІ

1.1. Термінологічна база дослідження

Для вивчення специфіки подачі інформації про збройні конфлікти у ЗМІ вважаємо за доцільне визначити основні терміни та їхнє значення. За спостереженнями А. Нікітіна, найчастотнішим у контексті положень міжнародного гуманітарного права є використання таких термінолексем, як: «війна», «зовнішній конфлікт», «зовнішній збройний конфлікт», «міжнародний конфлікт», «збройний конфлікт», «міжнародний збройний конфлікт», «збройний конфлікт не міжнародного значення» тощо [9]. Контекстне функціонування поняття «війна» вказує на те, що його зміст прямо асоціюється із загрозою або із безпосереднім здійсненням збройної агресії одного учасника конфлікту проти іншого (найчастіше однієї держави проти іншої або проти коаліції держав).

Відповідно до нормативно-правової бази України, зокрема в Законі України «Про оборону України», у статті 1 говориться про те, що «збройною агресією» є «застосування певною державою або групою держав збройної сили проти України» [2]

Висвітлення збройної агресії у мас-медійному просторі часто супроводжується терміном «війна», це зумовлено тим, що в історичному плані так склалося, що найпершим різновидом збройного конфлікту була саме війна. Проте сьогодні ці поняття вже не мисляться як абсолютно синонімічні й не ототожнюються. Так, у процесі еволюції міжнародного права, змінилися й наукові підходи до розуміння поняття війна. Зокрема, можемо помітити, що війною називають «такі взаємовідносини між державами, за яких між ними ведуться військові дії і повністю припиняються всі правовідносини мирного часу» [9, с. 54]. Аналогічне, хоча й дещо ширше поняття пропонує

С. Кульчицький, розглядаючи війну як «соціально-політичне явище, що є найбільш гострою формою розв'язання суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами і соціальними групами засобами збройного насильства» [7, с. 10]. Проте, на нашу думку, таке потрактування дещо звужує обсяг аналізованого поняття, обмежуючи його тільки залученням військових сил і засобів до розв'язання суперечностей, адже, наскільки нам відомо, є війни й без застосування летальної зброї, як-от інформаційна війна або медіавійна. І в такому разі війну як родове поняття до будь якого конфлікту, який вимагає розв'язання, найкраще характеризує визначення, що подається в Академічному тлумачному словнику, як організованої збройної боротьби між державами, суспільними класами тощо [15], якщо взяти до уваги, що зброєю, як знаряддям для нападу або оборони [16], може бути будь-який засіб, у тому числі й інформація, що є дієвим на шляху до розв'язання конфлікту на користь однієї із ворожих сторін. Тому сьогодні ми можемо помічати, що термін «війна» може стосуватися ситуацій, які взагалі не пов'язані із збройними конфліктами, а саме: війна інформаційна, ідеологічна, економічна, дипломатична, війна з тероризмом тощо. Проте в межах медіаконтенту, що висвітлює збройні конфлікти, доцільним і незаперечним є вживання терміну війна в «мілітаризованому» значенні, що пов'язано із застосуванням засобів збройного насильства.

У правовому полі українського законодавства наголошується на відмінностях у значенні понять «воєнний конфлікт» і «збройний конфлікт». Зокрема «Нова редакція Воєнної доктрини України» акцентує на тому, що воєнним конфліктом є «форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили» [12], а збройний конфлікт виникає у разі збройного зіткнення держав або ворожих сторін в межах території однієї держави [12]

Воєнний конфлікт є гострою формою зіткнення сторін у процесі вирішення значних суперечностей у межах соціальної взаємодії із використання

збройного насильства, зі сторони збройних сил учасників цього протистояння. А Нікітін [9], наголошує, що **збройний конфлікт** у його загальноприйнятому потрактуванні – це різновид воєнного конфлікту між державами, що виявляється в одnobічному або обопільному прояві агресивних дій за допомогою застосування озброєння чи бойової техніки тощо. При цьому науковець акцентує на специфічних визначальних рисах цього феномену: включення місцевого населення; використання нерегулярних збройних формувань; застосовування диверсій і терористичних дій; складне морально-психологічне становище для військових через уразливість місцевого населення; значні зусилля для створення безпечних маршрутів і місць розташування військових; небезпека перетворення на локальну (якщо це стосується міжнародного збройного конфлікту) або громадянську (щодо внутрішнього збройного конфлікту) війну [13]. Отже, зміст збройного конфлікту як вид конфлікту воєнного полягає в односторонньому або взаємному вияві агресивних дій через використання озброєння чи бойової техніки держав – учасниць конфлікту.

1.2. Збройний конфлікт у режимі міжнародного права.

Висвітлення збройний конфліктів у ЗМІ має відбуватися із врахуванням норм міжнародного гуманітарного права, що є, за твердженням М. Гнатівського [1], галуззю міжнародного права, що обмежує насильство під час збройного конфлікту. Відповідно до міжнародного гуманітарного права (МГП), обов'язковим є: а) вимога щадити тих, хто безпосередньо не бере або уже перестав брати участь у воєнних актах; б) обмеження насильства у тому обсязі, що вважається необхідним для досягнення цілей конфлікту – сама ж ціль (незалежно від причин війни чи приводів для конфлікту) полягає лише в тім, аби ослабити військовий потенціал протилежної сторони [22].

Попри те, що сучасне міжнародне право досягло значного прогресу щодо питання застосування сили, збройні конфлікти так само часто виникають у повсякденній реальності й після ухвалення Статуту ООН. Нині дослідники відмічають, що з часом змінюється природа збройних конфліктів, зокрема: зменшилася кількість класичних міждержавних воєнних конфліктів, водночас частіше виникають і стають більш кривавими конфлікти, у яких задіяні недержавні збройні угруповання, а також збройні конфлікти між самими такими групами. Збройний конфлікт є важливим аспектом соціально-політичної сфери, яка вимагає правового врегулювання, на міжнародному рівні зокрема. Сам зміст правового врегулювання збройних конфліктів зумовлений цінностями гуманітарного права, що є спільними для всього людства, і не залежить від типу культурних відношень як в межах держави, так і на міждержавному рівні.

Цілком природним видається запитання, чи в компетенції міжнародного права є регламентація процесів, пов'язаних із збройним конфліктом? Промовистою і вичерпною нам видається думка щодо цього Жана Пікте, активного діяча Міжнародного комітету Червоного Хреста, автора терміна «міжнародне гуманітарне право»: «Війна – це використання сили, але сили, яка має певні межі. Крім насильства, існують права й обов'язки, які стоять вище за силу. Вони й визначають воєнні закони, які є результатом розуму і глибоких гуманних почуттів, яких повинні дотримуватися усі люди й за всіх часів» [10].

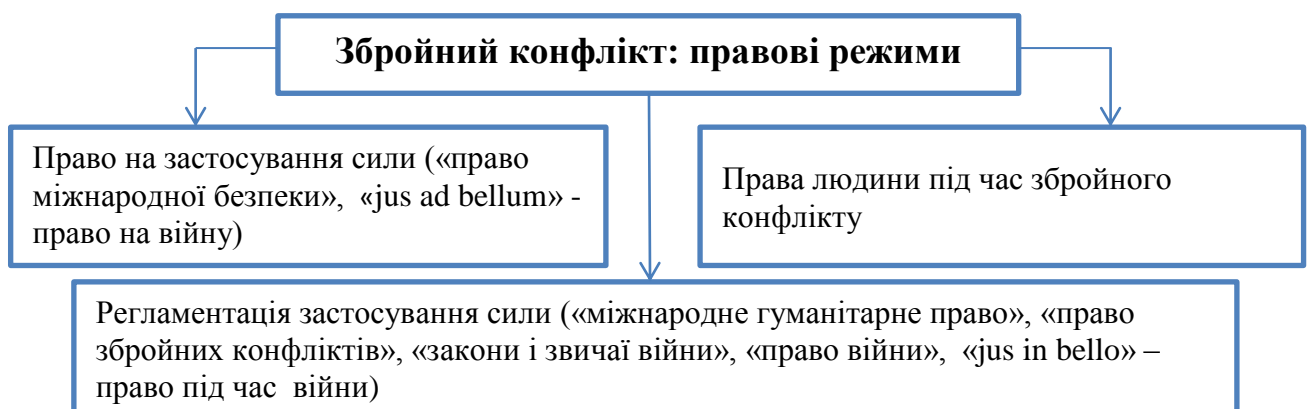

Рис. 1 – Правові режими збройного конфлікту

Збройний конфлікт перебуває у площині трьох різних, але взаємопов'язаних правових режимів, які представлено схематично на рис. 1.

Найважливішим у практичному аспекті є співвідношення МГП з нормами, які визначають правомірність застосування сили в міжнародних відносинах. Тому важливо визначитися із специфікою кожного із названих правових режимів. Зокрема, **право на застосування сили** відповідає на питання: 1) Хто правий, а хто винуватий у конфлікті? 2) Хто жертва, а хто агресор? 3) Як припинити конфлікт? Важливо також враховувати, що право на застосування сили регулюється в межах держави і визначається її власним законодавством, а нарівні міжнародних відносин – Статутом ООН, який акцентує на: 1) принципах заборони застосування сили або погрози силою у міжнародних відносинах; 2) невід'ємному праві на індивідуальну або колективну самооборону; 3) силових діях за рішенням Ради Безпеки ООН.

Міжнародне гуманітарне право відповідає на питання: 1) як мінімізувати страждання, спричинені збройним конфліктом? 2) як захистити осіб, які є жертвами конфлікту або можуть ними стати (цивільне населення, поранених і хворих, військовополонених тощо)? 3) як захистити цивільні об'єкти та, зокрема, культурні цінності? 4) яку зброю і як можуть застосовувати сторони конфлікту? 5) Які права і обов'язки має держава-окупант? При чому, наголошує М. Гнатівський [1], відповідь на питання міжнародного гуманітарного права не залежить від змісту відповідей щодо права на застосування сили. У змісті міжнародного гуманітарного права можна виділити дві складові. Це: 1) захист жертв збройного конфлікту, що регулюється «Женевським правом», в основі якого чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. та додаткові протоколи до них; 2) засоби і методи ведення війни – визначаються «Гаазьким правом», в його основі – Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр., конвенції про заборону різних видів зброї масового знищення та конкретних видів звичайної зброї.

Права людини під час збройного конфлікту не змінні і продовжують діяти, хоча і гірше пристосовані до війни, ніж до миру. При чому відступ

(«дерогація») від деяких зобов'язань за правами людини можливий, але ключові права – невідступні.

З практичних, політичних та гуманітарних міркувань існує необхідність у розрізненні «jus in bello» та «jus ad bellum». Дотримання МГП є обов'язковим незалежно від ідей «jus ad bellum». Жодні оцінки щодо наявності чи відсутності актів агресії, (не)правомірності силових актів, реалізації прав на самозахист, силові дії за санкцією Ради Безпеки ООН, «гуманітарної інтервенції» тощо не можуть стати виправданням порушень МГП жодною із конфліктуючих сторін. На практиці це має означати, що МГП діє всюди, де дійсно проходить збройний конфлікт, і ніякі факти зі сфери «jus ad bellum» не можуть стати аргументами для інтерпретації норм МГП.

У зв'язку із цим подвійну відповідальність мають журналісти. Вони не мають права закликати до порушення міжнародного гуманітарного права, до вчинення міжнародних злочинів, що за міжнародним і внутрішньодержавним кримінальним правом кваліфікується як воєнний злочин, геноцид чи злочин проти людяності. У процесі висвітлення збройних конфліктів і подій, що з ними безпосередньо пов'язані, необхідно не тільки подавати достовірну й перевірену інформацію з огляду на факти й обставини, але й подавати компетентну і термінологічно правильну інтерпретацію подій.

1.3. Журналістські стандарти у висвітленні збройного конфлікту

Значна кількість новинних матеріалів подає інформацію пов'язану із конфліктами й особливу увагу зосереджують на збройних конфліктах. ЗМІ у висвітленні того чи іншого конфліктного питання часто не лише фіксують факт, але й впливають сприймання й інтерпретацію цього факту своєю аудиторією, часто викликаючи при цьому позитивні чи негативні емоції. «Кожен журналіст попри претензійність на об'єктивну подачу матеріалу працює в певній соціально-політичній площині та часто в умовах редакційно-

бюрократичної заангажованості. І в таких умовах «головним критерієм оцінки роботи журналістів під час висвітлення збройних конфліктів є критерій достовірності та повноти наданої інформації. Роль, яку ЗМІ відіграють у врегулюванні конфлікту, залежить від того, наскільки журналісти вільні у своїй професійній діяльності й наскільки відкритим для них є доступ до важливої для громадськості інформації» [20].

Під час підготовки матеріалів про збройний конфлікт, наголошує І. Земляна, журналіст має особливо сумлінно перевіряти факти, подавати тільки точну інформацію, матеріали, що ґрунтуються на чутках або побудовані на основі інформації в соціальних мережах неприпустимі. **Точність інформації** буде незаперечною, якщо журналіст перевірить достовірність її джерела; □ буде надавати перевагу саме першоджерелам; □ зможе перевірити інформацію за кількома джерелами; знайде підтвердження подіям безпосередньо в очевидців. У разі ж помилкової подачі журналіст зобов'язаний спростувати неправдиву чи недостовірну інформацію і забезпечити максимальне поширення такого спростування [3].

У висвітленні конфлікту бажано подавати коментарі експертів та очевидців, однак коментарі експертів мають супроводжуватися їхніми іменами із вказівкою на відповідні компетенції, ці коментарі мають чітко відокремлюватися від коментарів очевидців. У такому випадку йдеться про так званий **баланс думок**. Згідно із пунктом 10-им Кодексу етики українського журналіста [6], погляди опонентів мають подаватися збалансовано. Такі ж самі вимоги й до подання оцінок незалежними експертами. Стосовно до збройного конфлікту інформація про обидві його сторони має подаватися рівнозначно у кількісному плані.

Більше довіри викличе матеріал, якщо буде названо джерело інформації, яке має бути якнайбільш **достовірним**. «Найпершим обов'язком журналіста є повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти і події», – йдеться у шостому пункті Кодексу етики українського журналіста [6].

Проте, трапляються ситуації, коли журналіст не може вказувати на джерело інформації, якщо це може завдати шкоди особі, що інформує. Проте зловживати цим не можна, оскільки постійна анонімність працює не на користь журналістові і може призвести до втрати довіри до медіа. Журналіст не має права лобювати чиїсь інтереси у зображуваному конфлікті. Висвітлення конфлікту та дотичних до нього людей, потребує від журналіста максимального дотримання етичних норм та уникнення мови ворожнечі.

Дуже важливим для висвітлення збройних конфліктів є критерій **оперативності інформації**. У пункті 1 Кодексу етики українського журналіста [6] йдеться про те, що головним обов'язком журналіста є «сприяти забезпеченню права громадян на одержання оперативної інформації». Підкреслимо, що оперативність, в загальному її розумінні, полягає в тому, що час її збирання, отримання та обробки відповідає динаміці ситуації. Таке потрактування узгоджується із змістом слова оперативність в узуальному його потрактуванні: «властивість за значенням оперативний», тобто «здатний правильно і швидко виконувати ті чи інші практичні завдання» [17]. А отже, тут закладено й вимогу до роботи журналіста, а саме швидкість і якість підготовки матеріалів.

Крім того, для журналіста, а особливо щодо представлення збройного конфлікту, важлива повнота подання фактів та інформації. Адже будь-яка тема вимагає повного викладу фактів.

РОЗДІЛ II

ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ У ЗМІ: ПРАКТИКА ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

2.1. Аналіз висвітлення воєнного конфлікту у Південній Осетії.

Для аналізу роботи журналістів із висвітлення Південно-Осетинського воєнного конфлікту нами було обрано новинні матеріали таких медіа: інформаційний телеканал «5» канал, ВВС (британська компанія суспільного телерадіомовлення) та «The Guardian». Вибір зумовлений наміром охопити вітчизняні й зарубіжні медіа, різні за форматом подання матеріалів.

Предметом аналізу став вербальний і візуальний контент новин названих медій. Дослідження проводилося за такими критеріями: часові межі – період війни, дотримання журналістських стандартів, термінологія конфлікту, відповідність візуального контенту етичним нормам.

Збройний конфлікт у Південній Осетії, також відомий як П'ятиденна війна, Серпнева війна, війна в Південній Осетії або російсько-грузинська війна у серпні 2008 року між Грузією, з одного боку, та самопроголошеними республіками Південна Осетія та Республіка Абхазія, а також Росією, з іншого. Часові межі матеріалів визначаються періодом військового протистояння.

Як іноземні джерела для аналізу конфлікту в Південній Осетії 2008 року були обрані британські ресурси **BBC i The Guardian**, кожен з яких має власний етичний кодекс, що регламентує висвітлення подібних подій. Основними стандартами в подачі інформації ВВС є «неупередженість», «чутливість» і «обережність, щоб родичі не дізналися про смерть або травми з повідомлень новин», а також ретельний моніторинг зображень. Крім того, важливими аспектами є збалансоване подання фактів та «уважність до контексту, в якому вони подаються» (Reporting conflict and casualties - BBC Academy). The Guardian у своїх стандартах також прописує, що «до людей у періоди горя та травм слід

ставитися чуйно», інтерв'ювати «зі співчуттям та обачністю», а матеріали мають бути «делікатними» (EditorialCodeAugust2011-1 (guardian.co.uk)]

Термінологія конфлікту. У матеріалах британських ресурсів BBC і The Guardian осетини, що описуються як «сепаратисти» (BBC, The Guardian) і «сепаратисти, що підтримуються Росією» (BBC, The Guardian), протиставлені «грузинській владі» (BBC, The Guardian), а сама Південна Осетія подається у ЗМІ як «грузинська провінція, що відкололася» (BBC), «конфліктна зона» (BBC), «маленький гірський анклав» (The Guardian). Конфлікт, який раніше називався в британських ЗМІ "замороженим", тепер описується за допомогою низки таких негативних конотацій: "зіткнення" (BBC, The Guardian), "сутички" (The Guardian), "вторгнення" (BBC), "конфлікт" (BBC, The Guardian), "війна" (BBC, The Guardian), "повномасштабна війна" (BBC), "запланований військовий наступ" (The Guardian), "спланована операція" (The Guardian). Слід також зазначити, що для позначення подій у Південній Осетії 2008 року британське видання The Guardian використало термін «прокси-війна» (proxy war) або «опосередкована війна», маючи на увазі явну присутність третьої сторони конфлікту (Hearst D. Dangerous proxy war gains an international dimension. The Guardian.09.08.2008).

Баланс думок. Незважаючи на неупереджену оцінку, баланс думок у матеріалах BBC не завжди дотриманий. Наприклад, у статті «Покинуті села Південної Осетії» автор описує численні втрати з осетинської сторони, присвячуючи цьому питанню більшу частину матеріалу, і лише в останній пропозиції зазначає, що «найбільше програли у цій війні саме грузинські сільські жителі, які втратили все і тепер мають мало шансів колись повернутися додому» (Wingfield-Hayes R. South Ossetia's abandoned villages. BBC. 09.08.2008). У самому тексті матеріалу для підкріплення ідей і фактів використовується пряма мова тільки осетинів: «Не дай боже, щоб грузини колись повернулися», - каже один пенсіонер похилого віку (BBC). «Це звірі. Вони вбили мою сусідку та її маленьку дитину. Вони надто небезпечні, щоб

жити тут поруч із нами» (BBC). «Грузини жорстокі та злі люди. Їм потрібна наша земля. Вони хочуть відібрати її у нас, знищити наші народи» (BBC).

Журналіст стверджує, що подібні думки поділяє переважна більшість місцевих жителів (Wingfield-Hayes R. South Ossetia's abandoned villages. BBC. 09.08.2008). Проте, враховуючи той факт, що на території Південної Осетії розташовані як осетинські, так і грузинські села, задля дотримання балансу думок необхідно було «дати слово» та грузинській стороні. Можливо, в умовах військового конфлікту, загрози для власної безпеки та стислих тимчасових рамок у журналіста просто не було можливості дотриматися балансу думок за допомогою інтерв'ювання двох сторін, і він вирішив виправити ситуацію своєю останньою пропозицією, щоб дати зрозуміти читачам, що існує й інша думка. Слід зазначити, що у заголовку до матеріалу немає елементів мови ворожнечі, але сам текст статті дуже емоційний і маркований певною позицією попри намагання автора бути «над сутичкою». Це корелює з думкою, прописаною в стандартах BBC, про те, що людина, яка дає інтерв'ю в зоні конфлікту, може бути сильно вражена тим, що відбувається, і перебуває в стані афекту. Виникає споконвічне питання про те, чи виходить дотримуватися стандартів в умовах війни, адже коли журналіст пише про те, як «осетинські пенсіонери тягнуть візки, навантажені деревом і металом, вкраденими з грузинських будинків» і не відчують при цьому збентеження, а «жінки з дітьми ховаються у підвалі від обстрілів» (Wingfield-Hayes R. South Ossetia's abandoned villages. BBC. 09.08.2008). В іншому ж матеріалі BBC, в якому журналіст розглядає причини зародження конфлікту, баланс думок дотриманий повністю і є посилання на офіційні джерела, що є журналістським стандартом висвітлення даної ситуації. На заяву президента Південної Осетії Едуарда Кокойти, який звинуватив Грузію в «спробі розпалити повномасштабну війну» і розповів про свою готовність мобілізувати добровольців у разі подальшого погіршення ситуації, журналіст одразу ж надав позицію у відповідь МВС Грузії про те, «сепаратисти спровокували насильство, та війська відреагували» (South Ossetia evacuates children. BBC. 02.08.2008).

У статтях видання The Guardian баланс думок також у більшості випадків дотриманий і є посилання на авторитетні джерела інформації, проте стиль викладу матеріалів для веб-версії (сайту) є більш емоційним, допустимими є кричущі епітети, метафори, стереотипи та оцінні судження авторів.

Фотографії. Журналісти BBC у своїх матеріалах, присвячених бойовим діям, описують не криваві сцени, а спустошені осетинські та грузинські села, фотографії яких справляють на читача велике враження, дають уявлення про відчуття страху через те, що відбувається (втрата будинку, рідних, рідної землі), виглядають не менш «важкими» для морального сприйняття, але при цьому відповідають стандартам висвітлення конфліктів BBC. На фотографії нижче ми бачимо жахливу картину: дівчина перебуває в тому, що нещодавно було ванною кімнатою її тепер уже зруйнованого будинку і найжахливіше те, що ми не знаємо, чи вона жива, або обстріл застав її зненацька і надії більше немає. Незважаючи на те, що на фото немає крові, гнітюче та тривожне почуття напруги не залишає читача до останнього рядка, залишаючи його спроби з'ясувати долю дівчини на фото марними.

Many grieving Ossetians say they hope the Georgians never come back

Рис. 2. Джерело: BBC. Зруйновані війною села Південної Осетії.

Отже, обидва ресурси є прикладами якісної журналістики, дотримуються стандартів у висвітленні конфліктних ситуацій.

Новини на українському «5 каналі» на перший погляд дотримуються всіх стандартів журналістики. Якщо ж розбирати детально, то виявляємо, що може створюватися «емоційне напруження», наприклад, на початку сюжету від 18

серпня 2008 року (<https://www.youtube.com/watch?v=6h-n0aghMnE>) вставлено експресивний діалог двох чоловіків – "поліцейського" і "військового" – "військовий" кидає загрозу "якщо не прибереш машини, ми роздаємо їх", потім демонструється відео, де танки таранять легкові автомобілі. Далі вмонтовано інтерв'ю з біженцями з Горі, які висловлюються проти запровадження російських військ (робота з жертвами була глибокою, питання гуманітарного характеру були порушені). Баланс думок тут досить умовний, оскільки мешканці Південної Осетії, що інтерв'юються, по суті дублюють позицію Грузії, але немає голосу «за».

У сюжеті є дуже розмите посилання на «британську пресу», яке повідомляє, що на запланованій зустрічі в Брюсселі «Вашингтон та Лондон запропонують призупинити співпрацю з Росією щодо гарантій загальної безпеки». Тут необхідно було б вказати назви газет/журналів, які надрукували цю інформацію.

Відеосюжет «Війна Росії з Грузією. 19.08.08. Реакція світової спільноти» від 19 серпня 2008 року (<https://www.youtube.com/watch?v=evWqZdhDs24>) є класичним прикладом дотримання журналістських стандартів: немає двозначних фраз, викладаються факти та відсутні оціночні судження, не використовувалася мова ворожнечі, журналісти чітко вказували джерело інформації (генеральний секретар НАТО, держсекретар США) або включали пряму промову політиків та чиновників, при цьому прописуючи їхню посаду та прізвище.

Загалом, журналістам «5 каналу» вдається зберегти базові засади інформування, ми не зафіксували маркерів «мови ворожнечі», перекручування сюжетів та переосмислення/оцінності висловлювань політиків; новини переважно представлені за класичною схемою – хто? що? де? коли? Окремі відео дуже якісно презентують гуманітарну катастрофу, усю багатогранність проблем мирних людей під час воєнних конфліктів. Однак у сюжетах іноді використовується «емоційна гойдалка»: гра на контрастах (коротка та точна пряма мова одного політика і насичена маніпулятивним контентом – іншого).

Зрідка узагальнюються джерела інформації: британська преса, американські ЗМІ, осетинські видання тощо. Візуальний контент також відповідає журналістським стандартам і не порушує етичних принципів: немає жорстоких сцен, крові тощо.

2.2. Практика висвітлення в медіа збройного конфлікту в Нагірному Карабасі

Аналіз журналістських підходів до висвітлення військового конфлікту в Нагірному Карабаху було здійснено за матеріалами українських інтернет-видань «Українська правда» та «День», а також інформаційного сайту німецької міжнародної радіостанції та телеканалу «Deutsche Welle». Часові межі дослідження – це період активних бойових дій від 27 вересня по 10 листопада 2020 року. Нагадаємо, що це був час Другої карабаської війни, тобто збройного конфлікту між Азербайджаном та самопроголошеною Нагірно-Карабаською республіки і Вірменії в Нагірному Карабасі. Ця військова операція завершилася успіхом для азербайджанської армії, оскільки вдалося повернути значну частину території, окупованої Вірменією в період.

Вибір видань для дослідження визначений тим, що жодна із сторін, чий медіа ми розглядали, не є безпосередньо зацікавленою у цьому протистоянні. А тому передбачаємо, що матеріали об'єктивно висвітлюють події, і ми зможемо прослідкувати, наскільки витримані стандарти міжнародної журналістики у висвітленні збройного конфлікту.

«Українська правда» – це одне з 5 видань України, де понад 96% матеріалів готуються без порушень професійних стандартів, за даними [Інституту масової інформації](#); це лідер з онлайн-впливу в топ ефективних українських медіабрендів 2020, [ЦКА](#). З 27 вересня до 10 листопада опубліковано 65 матеріалів. З них – 14 стосуються безпосередньо воєнних дій. Інші торкаються геополітичного контексту, а тому до уваги не бралися.

«День» – це видання, яке посідає 3-є місце в рейтингу Академії української преси серед ЗМІ, які мають найбільший вплив на соціально та політично активних громадян. Опубліковано 19 матеріалів, переважно аналітичних, новинних про військові дії – 3.

Потрібно зауважити, що власкорів у зоні конфлікту видання не мали – подається статистика та коментарі з «чужих», інколи неофіційних джерел, переважно посилаються на ЗМІ Азербайджану та Вірменії чи інших українських медіа.

Параметрами контент-аналізу новинних матеріалів визначено такі:

- 1) зміст матеріалу – безпосереднє висвітлення конфлікту у зоні бойових дій;
- 2) виклад матеріалу, його журналістська подача – риторика повідомлення (нейтральна, наявність ознак мови ворожнечі);
- 3) баланс інформації – наскільки втримано вимогу рівноваги у поданні інформації про обидві сторони конфлікту;
- 4) джерела інформації – дотримання балансу достовірності інформації із вказівкою на джерело її отримання;
- 5) візуальний контент – його достовірність, доцільність, відповідність стандартам зображення військових і цивільного населення з обох сторін учасників збройного конфлікту;
- 6) гуманітарна складова – відповідність інформаційного контенту нормам міжнародного гуманітарного права, факт наявності інформації, що відповідає нормам МГП.

Результати контент-аналізу новинних матеріалів узагальнено ілюструє діаграма на рис. 3.

Наскільки ми можемо помітити, не в усіх публікаціях витримуються журналістські стандарти щодо висвітлення збройного конфлікту.

У 94% проаналізованих матеріалів у викладі інформації втримано нейтральну риторіку. Водночас є прояви і мови ворожнечі. Так у матеріалі «Сирійські найманці воюють у Нагірному Карабасі - Conflict Intelligence Team»

(УП, 21.10.2020) читаємо: «сирійські найманці воюють...». Навіть за умови, що у своїй країні найманці мають офіційний статус, брати участь у військових діях вони не мають права. Факт участі сирійських найманців у військових діях на боці Азербайджану офіційно не доведений, тому можемо говорити про дискримінацію за етнічною ознакою. У матеріалі «Нагірний Карабах: сторони заявили про загибель мирних жителів» (УП, 27.09.2020) використана нейтральна, беземоційна риторика. Вжито вислів "Так званий" "омбудсмен" – розглядаємо його як коректне використання, оскільки Нагірний Карабах – невизнана республіка.

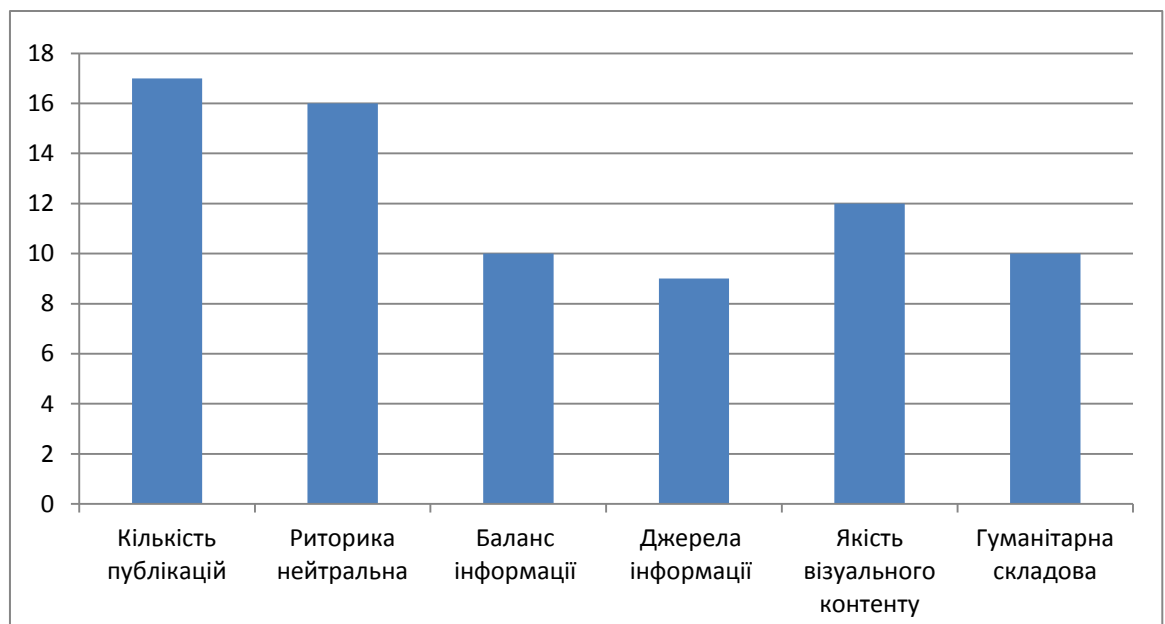

Рис. 4 – Дотримання журналістських стандартів у поданні новин про збройний конфлікт у Нагірному Карабасі в українських виданнях

Баланс інформації витриманий у 60% повідомлень. У матеріалі «Азербайджан вводить воєнний стан з понеділка» (УП, 27.09.2020) подається інформація про дві сторони конфлікту, але з кількісною перевагою у бік Азербайджану. «Вірменія звинуватила Азербайджан в обстрілі Степанакерта "Смерчами"» (УП, 4.10.2020) – подається позиція лише Нагірного Карабаху, але наприкінці є посилання на матеріал, де представлена позиція Азербайджану щодо обстрілу Гянджі (УП, 4.10.2020), тому можна умовно вважати, що баланс інформації витриманий.

Офіційні джерела інформації використовувалися у підготовці 52% повідомлень. Зокрема, повідомлення «Азербайджан та Вірменія відновили бойові дії через Нагірний Карабах» (УП, 27.09.2020) побудовано на основі неофіційної інформації від вірменського ліберального видання Aravot, а також азербайджанського інформгентства Report – цю частину інформації можна вважати офіційною. У матеріалі «Азербайджан вводить воєнний стан з понеділка» (УП, 27.09.2020) використані неофіційні джерела інформації: матеріали інтернет-ресурсів haqqin.az, Європейська правда.

Візуальний контент представлений здебільшого фото. Ми помітили, що інформація на фото часто може бути сумнівною. Наприклад у матеріалі «Нагірний Карабах: Баку повідомляє про 22 загиблих цивільних» (День, 4.10.2020) використано фото, де зафіксовано зруйнований будинок на підтвердження інформації щодо Баку, проте це фото часто фігурує в матеріалах про зруйнований Степанакерт (Вірменська сторона). «Нагірний Карабах: сторони заявили про загибель мирних жителів» (УП, 27.09.2020) – додається фото, на якому зафіксовано знищення танків одного із супротивників; витримано тимчасовий та локальний критерії, але не конкретизовано місце подій, ідентифікувати, чиї це ВС, не військовий навряд чи зможе. «Сирійські найманці воюють у Нагірному Карабасі – Conflict Intelligence Team» (УП, 21.10.2020) – до тексту подається розкадрування відео з сирійцями в азербайджанському тилу та сирійського найманця у захопленого вірменського бліндажу. Але знайти відео по кадрах не вдалося, що дає підстави засумніватися якщо не в справжності матеріалу, то що він справді стосується цього конфлікту. «Азербайджан та Вірменія відновили бойові дії через Нагірний Карабах» (УП, 27.09.2020) – додається фото, яке не має стосунку до місця подій (знято 26.11.2014, присутнє в матеріалі «[Вночі Горлівка була обстріляна з великої артилерії, танків та установок.](#)» від 7.08.2016, а також у матеріалі «[Від нас тільки летить! – Пургін здав бойовиків, які атакували Авдіївку](#)» 03.02.2017. Відео, на якому "підбиті азербайджанські танки, що горять полум'ям", опубліковане прес-секретарем Міноборони Вірменії Шушан

Степанян. Справжність його сумнівна, але опублікувати його видання мало, оскільки воно було у багатьох ЗМІ, при цьому подається позиція Азербайджану щодо інформації, поширеної вірменською стороною. Інфографіка до цього матеріалу ілюструє географію конфлікту, за часом створена набагато раніше, але таке рішення можливе, оскільки вона лише візуалізує місце конфлікту.

Щодо гуманітарних аспектів, то вони висвітлюються в 58% інформації. У матеріалі «Нагірний Карабах: сторони заявили про загибель мирних жителів» (УП, 27.09.2020) з боку Азербайджану подаються точні дані із зазначенням імен жертв мирних жителів, ці факти можна перевірити; з боку Нагірного Карабаху – лише статистика. Представлено обидві сторони конфлікту. Далі подаються втрати військових та військової техніки з обох боків, але за словами представників Нагірного Карабаху, що також є порушенням стандарту балансу інформації, тобто висвітлюється факт однобоко. «У результаті обстрілу Гянджі в Азербайджані загинули 7 осіб, десятки поранені» (11.10.2020) – додається фото потерпілих під час обстрілу дітей без супроводу дорослих. Це є порушення журналістських стандартів. Хоча якщо врахувати, що фото взято з офіційного каналу МЗС Азербайджану, то, можливо, і був дозвіл від обох батьків (що сумнівно), див. рис. 5.

Рис. 5 – Джерело: AzerbaijanMFA

До цього матеріалу додається відео із Твіттера, зняте азербайджанськими журналістами, коректне. Дається картинка зруйнованої

будівлі, показані мирні жителі, які втратили житло, але без інтерв'ю, без коментарів.

Загалом українські ЗМІ подають інформацію коректно, немає ознак мови ворожнечі (поодинокий випадок – «сирійські найманці»), переважно дотримуються балансу у поданні інформації про дві сторони конфлікту. В Українській правді є матеріали, що містять інформацію лише про одну зі сторін конфлікту, але їхня черговість (спочатку про азербайджанську сторону, а наступне повідомлення про Нагірний Карабах) витримує принцип «порівну». У матеріалах Дня простежується певний ступінь симпатії до Азербайджану – його позиція представлена більше. Порушення журналістських стандартів простежується частково у використанні фотоілюстрацій – порушуються локальний та часовий критерії, є порушення щодо подання гуманітарних питань.

З 27 вересня по 1 вересня по 10 листопада 2020 року на сайті «**DW.com**» загальна кількість матеріалів із згадкою про топонім «Нагірний Карабах» – 53 публікації. Із них новинних матеріалів – 14. Результати контент-аналізу новинних матеріалів узагальнено ілюструє діаграма на рис. 6.

Рис. 6 – Дотримання журналістських стандартів у поданні новин про збройний конфлікт у Нагірному Карабасі на сайті «DW.com»

Загалом матеріали на інформаційному сайті телерадіокомпанії «Deutsche Welle» подано витримано та лаконічно. У них можна спостерігати стриманість, здебільшого витримується баланс думок та сторін (але симпатії цього видання на стороні Вірменської сторони, більше джерел інформації, більше статистики). Наприклад, джерелами інформації для матеріалу «Вірменія та Нагірний Карабах оголосили загальну мобілізацію» (27.09.2020) стали МЗС Вірменії, сторінка у ФБ прем'єр-міністра Вірменії Ніколи Пашиняна, Міноборони Вірменії, Прес-служба Міноборони невизнаної НКР, РІА "Новини", міністерство оборони Азербайджану, МЗС Росії, МЗС Туреччини. Якщо є позиція з боку, вона подається також витримано і точно, без фарб, з посиланнями на джерела (досить часто джерелами інформації є російські ЗМІ). Наприклад, у матеріалі «Ескалація в Нагірному Карабаху: Євросоюз застеріг від зовнішнього втручання» подається висвітлення ситуації у Нагірному Карабаху за 28.09.2020. Є статистика щодо загиблих з різних сторін конфлікту, настроїв країн-учасників конфлікту, а також інших країн, які є спостерігачами. Є інформація про іноземців, які опинилися в зонах конфлікту та реакція посольств на їхнє перебування там. Показано кілька сторін того, що відбувається, а також реакцію інших країн. Проте більша частина інформації подається із джерел Вірменської сторони, що свідчить про порушення балансу у поданні інформації.

Відсутні репортажі. На сайті продемонстровано лише новинні чи аналітичні статті, які розкривають різні позиції конфлікту. Це означає, що журналісти не є прямими учасниками подій, а аналізують матеріали інших видань, зокрема сайти офіційних структур, наприклад, МЗС різних країн, посольства, прес-служби глав держави або уряду. Також вони аналізують ЗМІ інших країн, зокрема російські, щоб ширше висвітлити ситуацію.

У матеріалах про Нагірний Карабах практично відсутня гуманітарна тематика. Теми проблем мирного населення, руйнувань, переселенців чи психологічних травм, причиною яких стала війна, опускаються. Основний наголос на заяви офіційних осіб, політиків, звіти з засідань та переговорів,

історичні факти та думки експертів. Все тому, що робота журналістів відбувається не «в полі», а в офісі і полягає в аналізі інформації з джерел.

Про жертви та смерті говорять лише у розрізі статистичних зведень та фактів. Про жертв серед мирного населення практично нічого не йдеться. Для кращого сприйняття матеріалу вони використовують візуалізацію як -от фотографії чи карти. Проте потрібно зауважити, що це не оригінальні матеріали, а перепости з інших ЗМІ.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи зроблено такі висновки:

1. Збройний конфлікт – це різновид воєнного конфлікту між державами, що виявляється в односторонньому або двосторонньому прояві агресивних дій через застосування озброєння чи бойової техніки. Характерними рисами збройного конфлікту є: залучення місцевого населення; використання нерегулярних збройних формувань; застосування диверсій і терористичних дій; складне морально-психологічне становище для військових через уразливість місцевого населення; значні зусилля для створення безпечних маршрутів і місць розташування військових; небезпека перетворення на локальну (якщо це стосується міжнародного збройного конфлікту) або громадянську (щодо внутрішнього збройного конфлікту) війну.

2. Збройний конфлікт перебуває у площині трьох різних, але взаємопов'язаних правових режимів: право на застосування сили, міжнародне гуманітарне право, права людини під час збройного конфлікту. Журналісти не мають права закликати до порушення міжнародного гуманітарного права, до вчинення міжнародних злочинів, що за міжнародним і внутрішньодержавним кримінальним правом кваліфікується як воєнний злочин, геноцид чи злочин проти людяності. У процесі висвітлення збройних конфліктів і подій, що з ними безпосередньо пов'язані, необхідно не тільки подавати достовірну й перевірену інформацію з огляду на факти й обставини, але й подавати компетентну і термінологічно правильну інтерпретацію подій.

3. Під час підготовки матеріалів про збройний конфлікт журналіст має дотримуватися усіх професійних стандартів: точність, достовірність, оперативність, повнота інформації, баланс думок і точок зору, а також уникати мови ворожнечі, дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права у висвітленні гуманітарних питань: жертви конфлікту, військовополонені, акти насильства тощо.

4. Для аналізу роботи журналістів із висвітлення Південно-Осетинського воєнного конфлікту нами було обрано новинні матеріали таких медіа:

інформаційний телеканал «5» канал, BBC та «The Guardian», що зумовлено наміром охопити вітчизняні й зарубіжні медіа, різні за форматом подання матеріалів. Предметом аналізу став вербальний і візуальний контент новин. Дослідження проводилося за такими критеріями: часові межі – період війни, дотримання журналістських стандартів, термінологія конфлікту, відповідність візуального контенту етичним нормам. Загалом проаналізовано 54 новинні матеріали. BBC на позначення ситуації в Південній Осетії використовує терміни: вторгнення, конфлікт, віна, повномасштабна війна, що відповідає термінології збройного конфлікту. The Guardian частіше вдається до описовості й оцінних назв: зіткнення, сутички, запланований військовий наступ, спланована операція. The Guardian використало термін «прокси-війна» (proxy war) або «опосередкована війна», маючи на увазі явну присутність третьої сторони конфлікту. Незважаючи на переважно неупереджену оцінку, баланс думок у матеріалах не завжди дотриманий (12% матеріалів). Практично у всіх матеріалах є посилання на офіційні джерела інформації (94% матеріалів). Виклад тексту у матеріалах BBC нейтральний, проте наявні емоційні елементи, якщо подається коментар очевидців подій. The Guardian у викладі є більш емоційним, трапляються є кричущі епітети, метафори, подекуди оцінні судження авторів. Фотоконтент відповідає вимогам висвітлення гуманітарної складової збройного конфлікту: є зображення руйнувань, місцевого населення, жертв, але без фізичних подробиць насилля. Загалом обидва ресурси є прикладами якісної журналістики, дотримуються стандартів у висвітленні конфліктних ситуацій.

Новинні матеріали «5 каналу» – це переважно роботи власних кореспондентів із місця подій (70%). Журналісти дотримувалися базових засад інформування. В аналізованому контенті відсутні маркери мови ворожнечі. Наявні відео, які якісно презентують гуманітарну катастрофу, усю багатогранність проблем мирних людей під час воєнного конфлікту. Візуальний контент також відповідає журналістським стандартам і не порушує етичних принципів: немає жорстоких сцен, крові тощо.

5. Аналіз журналістських підходів до висвітлення військового конфлікту в Нагірному Карабаху було здійснено за матеріалами українських інтернет-видань «Українська правда» та «День», а також інформаційного сайту німецької міжнародної радіостанції та телеканалу «Deutsche Welle». Вибір видань для дослідження визначений тим, що жодна із сторін, чиї медіа ми розглядали, не є безпосередньо зацікавленою у цьому протистоянні. Загалом проаналізовано 31 матеріал новинного контенту. Власкорів цих видань у зоні конфлікту не було: усі матеріали підготовлені за матеріалами інших видань або офіційних джерел сторін конфлікту. У процесі контент-аналізу увага зосереджено на змісті матеріалу, риториці повідомлення, балансі, джерелах інформації, візуальному контенті, гуманітарних питаннях.

Загалом українські ЗМІ подають інформацію коректно, немає ознак мови ворожнечі (94% матеріалів). Баланс витриманий у 60% повідомлень у поданні інформації про дві сторони конфлікту. Офіційні джерела інформації використовувалися у підготовці 52% повідомлень. Гуманітарним аспектам присвячено 58% інформації. Українська правда витримує принцип «порівну» у висвітленні сторін конфлікту. У матеріалах Дня простежується певний ступінь симпатії до Азербайджану – його позиція представлена більше. Порушення журналістських стандартів простежується частково у використанні фотоілюстрацій – порушуються локальний та часовий критерії, є порушення щодо подання гуманітарних питань (32%).

Інформаційні матеріали на сайті «DW.com» здебільшого є ілюстрацією роботи якісної журналістики. Інформація подається стримано та лаконічно. Проте симпатії цього видання на стороні Вірменії, яку підтримувала РФ: значна частина інформації подається із джерел Вірменської сторони, часто джерелами інформації є російські ЗМІ, Прес-служба Міноборони невизнаної НКР, РІА "Новости", МЗС Росії, що свідчить і про порушення балансу в поданні інформації. У матеріалах про Нагірний Карабах практично відсутня гуманітарна тематика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
2. Закон України «Про оборону України» // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. С. 106.
3. Земляна І. Журналіст і (НЕ) безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах. Київ: ГО «Інститут масової інформації», 2016. 192 с.
4. Карпчук Н. Медіальні донесення з війни як інструмент протидії у медіавійні // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. Т. 40. С. 93-100.
5. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни // Наука і оборона. 2019. № 2. С. 9–16.
6. Кодекс етики українського журналіста [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cje.org.ua/ua/code> (Дата звернення: 28.04.2022)
7. Кульчицький С. В. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття. К.: Ін-т історії України, 2004. – 100 с.
8. Луць В. Медіавійна (медіапротистояння), Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори), Львів, Новий світ-2000, 2015. с. 214-215.
9. Нікітін А. А. Збройний конфлікт як вид воєнного конфлікту. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2019. Вип. 2. С. 52–59.
10. Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права / Международный комитет Красного Креста. М., 1994. С. 103.

11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України № 555/2015 від 24 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. (Дата звернення: 09.05.2022)

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України № 555/2015 від 24 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (Дата звернення: 08.05.2022)

13. Сірий С. Сутність поняття «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. 2006. № 4. С. 124–134.

14. Садовнікова О., Серода К. Висвітлення подій АТО в новинних випусках програми «На часі» СОДТРК// Журналістська освіта на Сумщині: світові професійні стандарти: матеріали Одинадцятої міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 13–14 травня 2015 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. Суми : Сумський державний університет, 2015. С. 84 –88.

15. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. С. 669.

16. Словник української мови: в 11 томах. Том 3, 1972. С. 452.

17. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. Стор. 704.

18. Bratic V. (2006). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.sfcg.org/Documents/DME/bratic_peace_oriented_media.pdf. (Дата звернення: 24.04.2022)

19. International Conflicts in Modern World: from Regional Confrontation to Global Rivalry. Proceedings of the international scientific conference. (Lviv, December 3, 2021) / Ed. by: Malskyu M., Leshchenko L., Kuchyk O., Vovk R. Lviv: Faculty of International Relations of the Ivan Franko National University of Lviv. 2021. 205 p.

20. Libicki M. Conquest in cyberspace. National security and information warfare Cambridge, 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу :

https://www.rand.org/pubs/commercial_books/CB407.html (Дата звернення: 12.05.2022).

21. Parvar, H. Z. (2004). Soft War (2): Media War, Tehran International Studies & Research Institute (TISRI). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.iranreview.org/content/Documents/Soft_War_2_Media_War.htm (Дата звернення: 26.04. 2022)

22. Sassòli M. How Does Law Protect in War? / M. Sassòli, A. Bouvier, A. Quintin. 3rd ed. Geneva : ICRC, 2011. Vol. I. P. 93.